

Hetedik díjazott

A HERENDI PORCELÁNMANUFAKTÚRA
világviszonylatban kiemelkedő ipari és művészeti teljesítménye
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Egyszer volt, hol nem volt..., mint a mesében: elindult egy álmodozó kártyafestő, hogy szerencsét próbáljon. Képzeletét a porcelán titka izgatta. Nekivágott hát Sopronból a Bakony rengetegének, és Tatán, Pápán keresztül eljutott a jelentéktelen kis településre, Herendre.

Stingl Vince indult így útnak, aki járatos volt a kerámiakészítés rejtelmeiben is, és az erdők égetésre alkalmas fája, valamint a különféle agyaglelőhelyek vonzották ide. Műhelyt alapított, keménycserép gyártásba kezdett. De legfőbb vágya a porcelánkészítés maradt. Sopronban, ebben a korán polgárosodó városban bőven találkozhatott porcelán tárgyakkal, és iparos becsvágyát nem hagyta nyugodni a legfinomabb kerámia.

Pályámon rengeteg keramikussal találkoztam. Így tanúsíthatom, hogy az agyag-iparosban furcsán keveredik az alkimisták romantikája a rideg tárgyilagossággal. Ilyennek képzelem Stingl Vincét is. A porcelánért önmagával és pénztárcájával is csatázva, kicsúszott lába alól a talaj. És ekkor előlépett a reformkori mesék újabb hőse, Fischer Mór. Ő is becsvágyó, tehetséges, de mellé kitűnő üzleti érzékkal is megáldott ember volt. Neki is szenvedélyévé vált a porcelángyártás megteremtése.

Mindez 100 évvel az európai porcelán felfedezése és a klasszikus porcelánmanufaktúrák megszületése után történt a Bakonyban, Herenden.

Önök, tisztelt hölgyeim és uraim, biztosan tudják, hogy porcelánt készíteni nagyon nehéz feladat. Annyi, de annyi buktatója van még ma is, a sok tapasztalat és a modern eszközök birtokában is, amikor fehér köpenyben, patika tisztaságú környezetben végzik a műveleteket. De képzeljenek maguk elé egy 175 évvel ezelőtti, Isten háta mögötti települést, magtárszerű épületeket, száradó famáglyákat, szekereket, agyagkalodákat...! Innen indult el történetünk.

George Kubler, jeles kultúrtörténész azt írja, hogy a tehetség csak a csillagok kedvező együttállása esetén bontakozhat ki. Firenzében ennek köszönhetően sétálhatott a Medichiek korában egy időben a Piazza delle Signorián Leonardo da Vinci, Michelangelo, Raffaello. Ott, abban az időben minden adva volt, hogy az ismert zseniális teljesítmények megszülethessenek.

Igen, de mi volt 1830-1840 körül Herenden?

Tegyük a szívükre a kezüket, tisztelt hölgyeim és uraim! Adnának önök akár egy fikarcnyi esély is, ha most látnák maguk előtt a 175 évvel ezelőtti úttörőket, mindazzal, ami körülvette őket? Alig hiszem!

Hát még ha azt is előre látnánk, ami ez alatt a 175 év alatt hazánkban, hazánkkal történt: 1848, a szabadságharc, a kiegyezés, az I. világháború, a kommün, Trianon, a II. világháború, 1948, a szocializmus, 1956... Valljuk be, semmi esélyt sem adnánk!

És itt jön a magyar sors és virtus!

Annyi lehetetlen akadály és buktató ellenére, annyi képtelen helyzeten túl itt állunk, és köszöntjük a születésének 175. évét ünneplő Herendi Porcelánmanufaktúrát, hazánk büszkeségét, a porcelánmanufaktúrák világhírű gyöngyszemét. Herend ma fényesebben csillog, mint bármikor korábban. A manufaktúra környezete bármely európai településnek a díszeré válnék.

Egy évtizeddel ezelőtt a Herendi Porcelánmanufaktúra is válaszúton állt, mint az ország egésze: hogyan oldja meg a privatizációt? Mint nemzeti érték, hogyan maradhat magyar tulajdonban? Az üzem dolgozói ekkor úgy határoztak, hogy saját tulajdonukba veszik a manufaktúrát.

Aki azt gondolná, hogy ez egyszerű döntés volt, téved. Nem csupán a változással járó megrázkódtatás, a bizonytalanságtól való félelem, a széthúzás nehezítette az átszervezés gondját, hanem a világ porcelángyártásában beálló katasztrofális válságnak az erre az időre eső mélypontja is. Patinás, nagy múltú, világhírű gyárak tucatjai mentek tönkre, cseréltek gazdát. Ekkor kellett kijelölni az utat, a fejlesztés irányát. Kevesen tudták ebben az időben, a kilencvenes évek első felében, hogy mi okozta a porcelán világméretű válságát: túltermelés, életforma-váltás? Az újonnan szervezett manufaktúra viszont most már kizárólag saját erejében bízhatott, tehát dönteni kellett. És döntöttek a manufaktúra vezetői: az előre menekülés kockázatos vállalásában. Sok álmatlan éjszakába, sok homlok-izzasztó tárgyalásba került ez a vállalat vezetőinek, de megérte. A megújult Magyarország első évtizedének újabb kásahegyén is átrágtá, átvágta magát a manufaktúra, mégpedig komoly gazdasági és művészi sikerrel.

Miben rejlik Herend igazi értéke? Mi sikerének titka?

Az egyik érvem a siker mellett feltétlenül az állandóság kiemelése. Következtesen fejlesztették tovább a kezdeti korszakban kényszerből vállalt pótlási munkákból fakadó sokrétű tudást. A herendi porcelángyártás kezdetei a klasszikus manufaktúrák készleteinek pótlásával indultak. Minden manufaktúrának kialakult a stílusa, amely a felhasznált anyagokat és az alkalmazott gyártási módot is jelentette a művészi formálás és festés mellett. A pótlást, kiegészítést vállaló üzemnek tehát tudnia kellett a felsoroltakat, ha hiteles kiegészítést akart készíteni. Ez Herenden kitűnően sikerült, és az európai porcelánok különféle gyártási módjait hamarosan megtanulták a szakemberek. Az eredményeken felbuzdulva a távol-keleti porcelánok utánzásába is belefogtak. A XIX-XX. század fordulójának közeledtével nagy divattá vált ismét a kínai, japán porcelán. Herenden ezt is megtanulták. S ez a tudás él a mai napig. Ma ez pótolhatatlan kincs, mert a technikai civilizáció elsöpörte az eredeti forrásokat, és így a manufaktúra kiváltságos helyzetbe került megmentett szaktudásával. A 175 év alatt ez magyar kézen magyarrá érett. Herend kézjegye tette magyarrá. Ugyanakkor mindenütt értik a világon.

A manufaktúra művészeti sikereinek másik titkát abban látom, hogy a termékek választékát, a manufaktúrális előállítás szellemében, széles sávon képes folytatni. Hétköznapi nyelvre lefordítva ez azt jelenti, hogy nagyon sokféle terméket gyártanak egy időben. A sokféle terméket még gazdagítják a kézi festés változataival. A manufaktúra ezt csak úgy képes biztosítani, hogy a legkiválóbb szakemberek tevékenykednek minden munkaterületen, és a kézről-kézre vándorló tárgyon összeadódik a gondos munka, mint a zenekar hangzásában a különféle hangszeres zenészek kimagasló tudása.

Még egy szempontot megemlítek, amelyet megfontolandónak tartok. Nevezetesen azt, hogy Herendet elkerülték a XX. századra jellemző művészeti forradalmak. Sem az absztrakt művészet izmusainak, sem a design stílusváltozatainak nem találjuk nyomát a herendi termékeken. Herend következetesen őrizte hagyományait, és ez megvédte a felesleges kalandoktól. Azok a porcelángyárak, amelyek a divatnak nem tudtak ellenállni, sorra megbuktak. A 90-es évek nagy porcelán válságát egyetlen modernkedő irányzat sem élte túl.

Egy laudációnak nem lehet a célja, hogy benne mélyreható elemzést közöljünk a porcelán történetéről, változásának okairól és hasonlókról. Ezért csupán fel szeretném villantani, hogy a jellegzetesen magyar sors nehézségei ellenére a tartós siker, a világhír mi módon valósulhatott meg.

A művészetről soha annyit nem tudtunk, mint napjainkban. A régmúlt emlékeiről ugyanúgy tudósítanak a könyvek, folyóiratok, filmek, mint a távoli tájak alkotásairól. Ma számtalan műalkotás láttán érezzük úgy, hogy ismerős valahonnan. Herend világsikerének egyik kulcsát bizonyosan ebben is kereshetjük. Azzal, hogy sokféle, régen gyártott porcelán modorában megtanult alkotni, megtalálta saját stílusát, amely ugyanakkor minden földrészen ismerős valahonnan. Így íródott a nemzetközi művészeti nyelvből igazi magyar porcelánszólam

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Örvendezzünk itt és most együtt, hogy országunk hírét olyan teljesítmények is öregbítik, mint a Herendi Porcelánmanufaktúráé! Kívánhatom, bizonyosan az önök nevében is, hogy még sok negyedszázados évfordulón ünnepelhessék fiaink, lányaink, unokáink a magyar porcelán e fellegvárának sikerét!

Schrammel Imre
keramikus